

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Hiányok, „hült helyek”

Simplicissimust ezúttal a „hült helyekről”, a budapesti veszteségekről faggattam. Mert határozottan úgy érzem, hogy felgyorsult a város változása – és itt most nem a nagy felhajtással kísért köztér megújításokra gondolok, hanem a spontán, kisebb dolgokra: tönkremegy egy bolt, bezár, átalakítják, új nyílik helyette, megváltozik egy portál, kifestenek (félíg) egy házat. Először arra kértem, hogy soroljon fel néhány ilyen veszteséget. Ezeket hozta elő, kapásból:

- Eltűnt a hárfás öregúr a Gerlóczy kávéházból,
- A Bank utcában bezárt a rádió-tévé-szerelő,
- Az Andrásyn az Írók Boltjától jobbra megszűnt a Liszt zeneműbolt,
- a Népszínház utca elején bezárt az antikvárium,
- Újra csökkent az Oktogonnál található Burger King területe, egy falfestmény valószínűleg elpusztult.

A beszélgetés a Liberté kávéházban zajlott le. Amely maga is egy „nagy veszteség” helyén van. Mert 2009-ben itt nyílt meg a Szabadság Kávéház, a száz évvel azelőtti, ugyanilyen nevű kávéház nagy részén.

Mit írt a Vademecum című könyvamos kiadvány hét évvel ezelőtt?

„Nagy dolog, ha új kávéház nyílik – különösen, ha hagyományos fajta. Az meg, hogy autentikus helyen, nagyon nagy dolog. Ha pedig autentikus helyen, a régi nevén, akkor ünnep. A Szabadság kávéház nem tartozik a sokat emlegetett helyek közé, nem volt igazi törzsközönsége, bár tény, hogy *Ady Endre* megfordult itt néhányszor, sőt, bizonyíthatóan itt írta a *Harc a Nagyúrral* című híres költeményét. A Batthyány örökmécsesnél, a valahai Spartacus Söröző és utódai gyökeres átalakítása után nyílt meg a kávéház 2009. február 16-án. Az, hogy nem piros betűs ünnepről beszélhetünk, csupán néhány ízlésbeli botlás miatt van. Némelyike javítható, némelyike, a hatalmas költségek miatt lényegében nem. Jó, hogy kibontották a tartóoszlopokat a szegecselt vaszszerkezettig, de nem jó, hogy a szegecset motívumként alkalmazzák a modern, kiagyalt résznél. Jó, hogy a galérián restau-

rálták az eredeti mennyezet egy darabját, de nem jó, hogy nem mindenütt így. Jó, hogy elegánsak, méltóságteljesek a pincérek, de iszonyúak a modern, gránitból épült vécék, mintha egy 1950-es években készült német sci-fi el nem fogadott látványterve alapján készültek volna. Bájos az egyik kis asztalnál üldögélő élethű Ady-bábu, de borzalmas a nagy számú, kis méretű városkép-mázolmány. Az étel drága, de jó minőségű – de egy kávé mellett is lehet üldögélni. A galérián egy torz formájú, leválasztásban végződő titkos találkahely, titkos szerelmesek számára.”

Vajon megvan-e még a Lakner pannó?

1963-ban *Lakner László*, az akkor pályája elején tartó festő érdekes megbízást kapott az Oktogonon található Savoy önkiszolgáló éttermet működtető vendéglátó-ipari vállalatától: fesse meg a Nyugati pályaudvar felé eső falra vízióját „Budapest, a világváros” témában. A kép el is készült, néhány évig gyönyörködtek benne a betérő vendégek, de később egy új boltvezető túl nagyra találta, és egy renováláskor egy részét letapétázták. Még később, valamikor a hetvenes években, teljesen eltakarták, mint a török időkben a keresztény szentképeket a muzulmánok.

Mikor a 90-es évek elején a Burger King átalakította a boltot, a tervező rábukkant a képre. Méltó módon restaurálták, még a történetét is aláírták egy kis táblára. Hanem aztán a Burger Kingnél újra eljött a ráncfelvarrás ideje. Valamikor a 2000-es évek elején hatalmas színes diák kerültek a falra, éppen a pannók elé. Már arra gondoltam, hogy fellármázom műemlékes kapcsolatimat, amikor Mintatisztviselő, a tudós hajlamú miniszteriumi művészetfelelős megnyugtattott, hogy ő utánajárt a dolognak, és a cégtől megnyugtatták, hogy a pannó az új borítás mögött érintetlenül megvan, várja a feltámadást.

Hanem egy éve sokkal durvább dolog történt. A Burger King eladta azt a fertályt, ami a pannót rejtí. Most részben csempézés található a kérdéses falon.

A Burger King azon vezetői, aki még látták a pannót, nyilván már árkon-bokron túl vannak. Az a vezető, aki aláírta az

eladást, nyilván nem tudott az egésztől. Nem is az ő dolga az értékek számontartása, hanem az államé. Ennek az átépítési engedélykérelemkor kellett volna kiderülnie. Az épület maga nem műemlék, de a tulajdoni lapon kellett volna lennie egy széljegyzetnek, hogy van itt egy védendő műalkotás. A témára még visszatérünk. Sok reményt nem táplálok az ügyben. A Bellozzo Pizzeria egyébként hetek alatt belopta magát a budapestiek szívébe. Friss nyersanyagokból készítenek a vendég orra előtt ízletes, egyszerű fogásokat. „Márvány, tömörfa, rusztikus anyagok mindenütt. A nyersfa felületektől a fényes fehér-kék csempemozaikig minden valódi, minden természetes, akárcsak az ételünk.” – írják a honlapon. Milyen remek lenne, ha egyszer a körüli boltok honlapjain ott lehetne az üzlethelyiségek múltja is.

Milyen az ideális emléktábla?

A gimnázium, ahová valaha jártam megkeresett, hogy segítsék nekik egy emléktáblát állítani azokról a híres építészekről, akik valaha oda jártak. Nagyon komoly lista – *Alpár, Giergl, Lechner, Petz, Quittner, Steindl* – összesen tizenöt személyt számláltak össze. Az első megbeszélésen azt javasoltam, hogy csak a neveket írjuk fel, és ne a születési és halálozási évszámot, hanem azt, hogy mikor jártak oda, és legyen rajta egy nagy QR kód, onnét a múltba révedő személy egyenesen az iskola honlapjának egy mikroszájtjára juthatna, ahol összefoglalót olvashatna az egyes építészek életművéről. A felkérés apropóján elgondolkoztam azon, vajon mi minden kell az ideális emléktáblához?

Milyen az ideális emléktábla?

Ha nem tévedek, az ideális emléktáblának öt külön összetevője van. Talán nem mindegyik magától értetődő.

1.) Olyan témát kell választani, amely valóban közérdekű. Budapesten a legképtelenebb ellenpéldákkal lehet találkozni. A Csaba utca meredek részén például egy fiatalon elhunyt prózáírónak állított emléktáblát a családja. Utána néztem: egyetlen kötete jelent meg, az is említésre méltó visszhang nélkül. E hasábokon már fény-

képpel is bemutatam azt a Tátra utcai, méretes emléktáblát, amely (nem vic!) a renoválást végző Kft-t és vezetője nevét őrzi meg a jövőendő évtizedeknek. Vannak megindító határesetek: egy-egy szakma magas kort megért, köztisztelőben álló Nagy Öregje, egy-egy korában ismertnek számító sportoló, színész.

2.) Tömör, átgondolt ideológiamentes szöveg. Amelyben nincs hiba – ez utóbbi magától értetődőnek tűnik, persze erre is van ellenpélda. *Bence György* filozófus foglalkozása a leleplezéskor két rövid „ó”-val volt írva, jó ideig tartott, amíg az ékezetet utólag kijavították (eléggy kezdetleges módon.) De a leginkább megdöbbentő példa az emléktáblák szempontjából úgy látszik elátkozott Tátra utcában található *Peyer Károly* tábla. Ez valósággal hemzseg a nyilvánvaló és rejtett hibáktól. Az nem kérdés, hogy Peyer volt olyan jelentős politikus, hogy meg kell őrizni az emlékét, akár ilyen módon. Ám ordít, hogy eltévesztettek egy évszámot és azt egy „feltéttel” javították, gondolom ideiglenesnek szánták. De már nyolc év eltelt, és így maradt... Ha én abban a házban lakték, akkor nem bírtam volna, már régen csináltattam volna új táblát. Ha így tettem volna, akkor szobor/jobbat rendeltem volna. A következő változásokkal:

– Tömörebb, jobb szöveget ír(at)nék, amelyben nincsenek olyan évszámok, amelyek senkit sem érdekelnek. Nem váltakozna a múlt idő és a jelen idő, a szöveg nem lenne esetlenül balra zárt és „szabad soros”, és minden középre zárva, nagybetűkkel lenne írva, mert az emléktábla

ünnepegyességéhez az illik. A fő évszám között nem elválasztójel lenne, hanem gondolatjel, stb.

3.) A megformálást mindenképpen egy hivatásos, referenciákkal rendelkező grafikusra (vagy szobrászművészre) kell bízni. Ez a fázis majdnem mindig kimarad, a legtöbb emléktáblát ilyen-olyan ízlésű kőfaragók állítják elő, némelyiküktől nem áll távol az a fogás, hogy nem a jó olvashatóságot tartják szem előtt, hanem azt, hogy miből rendelkeznek jelentősebb készletekkel...

4.) A grafikusnak afféle művezetői megbízást is kell adni, hogy ő felügyelje a kivitelezést (esetleg szerezzen ő árajánlatokat a legjobb mesterektől).

5.) A megrendelőnek végig kell kísérnie a folyamatot, együtt kell dolgoznia a tervezővel. Fel kell jogosítani például arra, hogy egy-egy szót elhagyjon, ha a küllem ezt megkívánja. Nincs minden szövegére ideális megoldás.

Egy majdnem hibátlan emléktáblarendszer

2015-ben két bonyolult állami emléktáblarendszer jelent meg az utcákon. Az egyiket – amelyről legkevésbé sem hízelgő véleményemet már közzétettem e hasábon – a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság állította ország-szerte, szabadon álló oszlopokra helyezett bronz táblák formájában, magyarul és angolul.

A másik rendszert Újlipótváros utcaiban állították fel, a Vészkorszakban a zsidóknak kialakított magyaroknak errefelé menedéket nyújtó ún. „védett házakat” jelöli meg. Összesen 24 táblával jelölték meg az egyes házakat, és van egy nagyobb méretű, az egész rendszert magyarázó tábla a Hollán Ernő utca elején, a negyed bejáratánál, az egykori *Glasner* pékség (ma élelmiszerüzlet) falán.

Ez egy minden elemében átgondolt rendszer. A Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány kulturális referense ötle-

tére pályáztak a Holokauszt Emlékév keretében. Összesen 120 védett ház volt a Szent István park környékén, ebből 24-re került tábla. Tervezőjéről nem sikerült információt szerezni. A 168 óra helyi híradásában a kezdeményező *Rózsa Péter* ezt nyilatkozta: „A kerület főépítésze, *Arató György* javasolta: a négyszög alakú emléktáblák helyett fordított csepp formájúak legyenek. Ezzel a kerület új arcúlati elemet is kapott. (...) Több lakóközösség támogatta ugyan a megemlékezést, ám a tábla kihelyezését nem, mondván: azzal ugyanúgy megjelöljük az épületet, mint 1944–45-ben”.

A fekete gránit, a fordított könnyecsepp alak nagyon jól működik, az egyes követségek piktoagramjai még ennél is jobban. Meg kell jegyezni, hogy ennyi tábla éppen elég. Egy-egy táblán több ház címet is felsorolják. 120 tábla nagyon sok lett volna – ha szabad ilyen mondani: túlzásba vitt emlékezés...

Akkor miért mondjuk, hogy csaknem hibátlanok ezek a táblák?

Bár itt megfelelőek a (nagy)betűk, a kivitelezés első osztályú. Am a sorkizárt nagybetűk megbosszulják magukat. Minden kezdő tipográfus tanulja, hogy a sorkizárás csak elválasztással együtt hoz tetszőes eredményt, különben a sorokon belül keletkeznek ronda szóközök. Tehát elválasztás és/vagy középre zárás kellett volna.

És angol fordítás minden táblára. De legalább az egész rendszert magyarázó nagy táblára. ●